

בענין שעיר המשתלח

---מה שהעיר כת"ר על דברי הגמרא חולין י"א דאתיא משעיר המשתלח משום דאין הגורל קובע לשעיר המשתלח אלא בדבר הראוי לשם, מדוע לא קאמר הגמ' משום דכפרה כתיב ב' כקדשים כמו דאמר גבי עגלה ערופה.

נ"ל לאמור כך בהקדם ביאור הסוגיא, דהגמרא אמרה אתיא משעיר המשתלח דרחמנא אמר ולקח את שני השעירים שיהיו שני השעירים שוין, דילמא טריפה הוא, וכ"ת מאי נ"מ, הא אין הגורל קובע לשעיר המשתלח אלא בדבר הראוי לשם. הלא מקודם אמר שיהיו שני השעירים שוין וא"כ מהאי טעמא שעיר המשתלח פסול אם הוא טריפה וא"כ מאי קאמר אח"כ וכ"ת מאי נ"מ.

והביאור הוא כך דהר"ן בקידושין ספ"ק הקשה להרמב"ם דאמר דספק דאורייתא מה"ת לקולא א"כ איך יליף מזה הש"ס דהולכין בתר רובא במקום דאיתחזק איסורא הלא אפשר לאמור בכל הני דהגמרא מוכיח דהולכים בתר רובא ולא חוששין דילמא טריפה לא משום דהולכין בתר רובא אלא הטעם משום ספק הולכין לקולא ולא חוששין דילמא טריפה היא.

והגאון ר"י בספר כרתי ופלתי בבית הספק שלו תירץ משום דבכל הני הקרבנות הלא הדין דדוחים שבת בהקרבנתם וכן שעיר המשתלח הלא איתא ביומא עתי אפילו בשבת ולכן א"א לאמור מטעם ספק דאורייתא מה"ת לקולא דעדין יקשה איך אפשר לדחות שבת הלא שבת אתחזק איסורא וגבי שבת הספק אסור מה"ת א"כ איך אפשר מספק לדחות שבת. אע"פ שאפשר לפקפק על דבריו שאם נאמר גבי המצוה ספק דאורייתא מה"ת לקולא א"כ מקיים המצוה ג"כ מספק וא"כ כבר אפשר שתדחה שבת, ובכ"ז דבריו נוחים משום שאף אם נימא ספק דאורייתא מה"ת לקולא אין הביאור שהספק נעשה לודאי אלא דזה דין תורה שמספק ג"כ מקיימין המצוה אע"פ שאם היא טריפה לא מקיימין המצוה בכ"ז זה הדין שאין עליו אח"כ עוד חיוב המצוה, לבר החו"ד שסובר בבית הספק שלו שבספק מצוה לא אומרים שספיקא דאורייתא מה"ת לקולא משום דבמקום דצוותה התורה לעשות ג"כ הכונה דהעשיה צריכה להיות ודאית, כמו במקום דהתורה אסרה איזה דבר אז מתי חל

* גיסו של הראי"ה, תלמידו של הגר"י יצליה מפונזביץ ולאחר מכן של האור שמת. למד כעשר שנים בכולל פרושים בוויילנא והיה ממקורביו של הגר"י חיים עוזר גרודזנסקי שהיה מעביר לעיונו קונטרסים מחדושו ותשובותיו, ולאחר עלייתו לא"י בשנת תר"ע נשאו ונתנו במכתבי תורה. חלק מתשובותיו של הגר"ח"ע אליו נדפסו בספר אחיעזר, וחלקן עדיין בכתובים. מאז עלייתו לא"י עמד בראש ישיבת "שערי תורה" דיפו והעמיד תלמידים הרבה, נפטר בשנת תרצ"ב.

ויסור דווקא אם האיסור הוא ודאי ע"ש. וא"כ לפי דברי הכו"פ דאין מחלק א"כ
 כ הכונה דהחיוב דוקא במקום שיש חיוב ודאי אבל במקום שיש ספק שכבר קיים
 מצוה אז כבר אין חיוב עליו אע"פ שאפשר שעוד לא קיים את המצוה, וא"כ
 מקום דעומד נגדו איסור שבת דאתחזק איסורא דספק שלו אסור מה"ת ובאופן
 אם היא טריפה עובר על איסור שבת אז היה אסור לעבור על איסור שבת מספק,
 כן מוכיח הגמרא שפיר דהולכיין בתר רובא ורוב זה כבר בירור של ודאי ולכן
 חתה שבת.

והנה בר"פ שני שעירים יומא דף ס"ב ע"ב איתא דזה דצריכיין שיהיו שני
 שעיריין שוין זה רק למצוה ולא לעיכובא, ולכן א"ש סגנון הגמרא בחולין דאתיא
 שעיר המשתלח דרחמנא אמר ולקח את שני השעירים שיהיו שניהם שוים, ודילמא
 ייפה היא, וכ"ת מאי נ"מ, הלא כיון דאפילו אם אין שניהם שוין ג"כ כשר קיים
 ייעבד את המצוה בודאות, רק בזה שלא קיים את המצוה בזה דצריכיין שיהיו
 שניהם שוין הלא אפשר לומר שלא מטעם רובא לא חוששין רק מטעם ספק כיון
 דאפילו אם שעיר המשתלח טריפה לפי הטעם דשוין ג"כ לא חלל שבת כיון שאינו
 מעכב, רק מה שנוגע למצוה דצריכיין שיהיו שניהם שוין, ובוזה כבר אפשר לומר
 טעם משום ספק דאורייתא מה"ת לקולא, ולכן אמר דאתיא מזה דאין הגורל קובע
 שעיר המשתלח אלא בדבר הראוי לשם וזה מעכב ג"כ בדיעבד וכיון דדחי שבת
 כח מזה דמטעם רובא לא חוששין לזה.

והנה הרמב"ם בהלכות יוה"כ אמר הטעם דטריפה פסול לשעיר המשתלח משום
 דנתיב יעמד חי, ויעוין שמה במל"מ מדוע אינו מביא הטעם של הגמרא דאין הגורל
 קובע לשעיר המשתלח אלא בדבר הראוי לשם, משום דיש נ"מ לדינא, דלפי הטעם
 של הגמרא אם נטרפה אחר הגרלה כשר ולפי טעם הרמב"ם פסול אף אם נטרפה
 אחר הגרלה.

והנה לכאורה הי' אפשר לאמר שיש קולא גם להטעם של הרמב"ם לפי דברי
 הרמב"ן מובא ברא"ש פ' בהמה המקשה דלמ"ד אם נחתכה רגלה בעצם אמצעי
 מעלה מצמת הגידין כשרה אז אף אם נחתך במקום צומת הגידין דהיא טרפה אם
 ח"כ חתך למעלה נעשית כשרה ובאופן כזה טריפה חוזרת לכשרה, א"כ אם למשל
 שעת הגרלה היתה חתוכה במקום צומת הגידין ומיד אחר הגרלה חתך למעלה
 בזה לטעם הגמרא פסול משום דסוף כל סוף בשעת הגרלה איננה ראויה לפנים
 אבל לפי טעם הרמב"ם דהפסול משום יעמד חי דזה קאי על אחר הגרלה ואחר
 גרלה הלא היא כשרה צריך להיות כשר. אבל זה אינו דבאופן כזה אף אם היא
 שרה ג"כ פסולה מטעם אחר לא מטעם טריפה, מטעם מחוסר איבר ובע"מ דפסול
 א"כ גבי שעיר המשתלח כדברי הש"ס ביומא ס"ג ע"ב, אבל קשה לפי דברי המל"מ
 יוין שיש חילוק בדין בין טעם הרמב"ם ובין טעם הגמרא מדוע לא מביא הגמרא
 עם הרמב"ם משום יעמד חי.

והי' אפשר לאמר דזה תלוי אם טריפה חיה או לא, דהש"ס מביא הטעם אף

למ"ד טרפה חי ולכן א"א ללמוד מיעמד חי אבל הרמב"ם סובר דטריפה אינה חיה ולכן אפשר ללמוד דטריפה פסולה משום יעמד חי, אבל הלא התוס' בע"ז ר' ע"א ד"ה אלא מוכיחים מהגמרא שמה דאף למ"ד טריפה חיה ג"כ אפשר למעט מהחי טריפה, אע"פ שהוא חי מ"מ אינה בריאה אלא חולה, כל ימיה מתמעטת והולכת, וא"כ שוב נשאר הקושיה מדוע לא מביאה הגמרא טעם הרמב"ם דפסול משום יעמד חי.

והי' אפשר לאמר כיון דאם נעשית טרפה אחר הגרלה אם לומדים דהפסול משום דאין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם תלוי בפלוגתא של ר"י ורבנן בר"פ שני שעירים, דר"י סובר נשפך הדם ימות המשתלח מת המשתלח ישפך הדם, והטעם כדברי ר"י משום יעמד חי ולא שכבר עמד, דר"י סובר כך, דהא דהתורה אמרה יעמד חי לכפר עד כפרת דמים של חברו כדברי הש"ס יומא ס"ה הכונה דשני השעירים הנה נחשבים לקרבן אחד לענין דאם אחד איננו אז הפסול בהשני לא בשביל חסרון השני והפסול רק בזה שחסר, רק דהפסול בעצם הקרבן הנשאר, ולכן אם אח"כ יזוג לו שני אז מתחיל מחדש ההכשר, ולכן פסול משום יעמד חי ולא שכבר עמד, מפני שעכשיו צריך ההכשר להתחיל מחדש, אבל רבנן סוברים דאין הפסול בעצם הקרבן בזה שאחד איננו, רק א"א לקיים המצוה בזה שנשאר כיון שא"א לקיים בהשני, ולכן אם אח"כ מגריל ומזוג לו להראשון שני אז לא נחשב כעמידה חדשה אלא גמר מצוה של הראשון. רק למ"ד בע"ח גידחין כיון שעכ"פ לא היה יכול להקריב קודם שזיזוג לו שני נדחה, אבל הדחוי בשביל השני כדברי הלח"מ פ"ה מהלכות יוה"כ הלכה ט"ו. ולכן מוכרחין לבאר כך מהיכן הוציא רבי יהודה דאם חסר אחד בזמן שצריך, להיות אזי הפסול בעצמותו של השני משום דהוא סובר דהא דאין הגורל קובע לשעיר המשתלח אלא בדבר הראוי לשם הכונה דזה דין תורה כיון שהיו מוכרחין להיות יחד בהגרלה אז החסרון שיש בשעיר המשתלח נחשב כאילו שיש בשעיר הפנימי. וכיון שביארנו שר"י סובר שגם אחרי ההגרלה אם אחד איננו אז פסול השני בעצמותו לא מפני חסרון השלמת השני, לכן אף אם נטרפה השעיר המשתלח אחרי ההגרלה ג"כ נחשב כאילו נטרפה חלק מהפנימי וג"כ פסול.

וזה דהמל"מ מביא דאם נטרפה אח"כ כשר זה דווקא אליבא דרבנן דהפסול רק מטעם חסרון, אם אחר ההגרלה נחסר אחד, וזה דהטריפה פסולה בשעת ההגרלה זה רק דין תורה שצריכה בשעת ההגרלה ראוי להיות לשם אבל אם אחר הגרלה נעשית טריפה אז כשר. וזה באמת כונת הגמרא יומא מ' ע"א ואזדו לטעמייהו וכו', דהגמרא מוכיח בזה דר"י סובר דיעמד חי לכפר עד כפרת דמים דהוא סובר דהגרלה מעכבא כבאור התוס' שמה, אבל דברי התוס' חסרים הסבר ולפי דברי מוסכרים היטב דברי התוס', דלשיטת ר"י דהוא לומד דאחר הגרלה ג"כ מוכרח לעמד עד כפרת דמים ואם אחד איננו אז פסול גם השני בעצמותו ע"כ הטעם דגם אחר ההגרלה יש דין של ההגרלה עליהם, דהחסרון על אחד עושה פסול גם בהשני משום

ההגולה עושה אותם שיהי' להם דין אחד וכך היא המצוה, מוכרחין לאמר דהוא
 כבר דהגולה מעכבא ולכן א"א להביא השנים בלי הגרלה דאז אין להם שום
 יכות אחד להשני. ועי' ירושלמי סוף פ"ק דשבועות דאומר טעם יפה מדוע ר"י
 יכול לסבור כמו ר"ש דלכפר קאי על ודוי של שעיר המשתלח מפני דר"י סובר
 דכהנים בשאר עבירות ג"כ מתכפרין בשעיר המשתלח, לא כר"ש שסובר דכהנים
 מתכפרין בודוי של הפר בשאר עבירות והישראלים מתכפרין בודוי של שעיר
 המשתלח ולכן עיקר הכפרה בודוי הדברים, וזה שהגמרא אומרת ביומא ל"ו ע"ב
 הפר בכפרת דברים ולומדים משעיר המשתלח כמו ששמה כפרת דברים כמו כן
 כפרת דברים, ולכן כיון שר"ש סובר דעיקר הכפרה בודוי דברים וגבי פר
 חלקין הודוי דברים מגוף הקרבן לכן סובר דודוי מעכב, אבל ר' יהודה דסובר
 דכהנים בשאר עבירות מתכפרין בשעיר המשתלח לא בודוי של הפר וסובר דלא
 חלקין הודוי מגוף הקרבן לכן סובר ג"כ דגוף השעיר מכפר והודוי לא מעכב, עי'
 מה ירושלמי דהלשון מעט מסורס.

נחזור לדברינו הלא הרמב"ם אף כי שסובר דהגולה מעכבא אבל סובר כמו רב
 ומא ס"ד ע"א דמצוה בראשון, לא כרבי יוחנן בהטעם של ר"י יעמד חי ולא שכבר
 נהרג, משום שאין זה נחשב כעמידה חדשה, רק הפסול מפני חסרון השלמה של
 שני ואם ישלים ומזווג את השני אז נשאר עמידה הראשונה כמו קודם מפני
 דההגולה והדינים שצריכין שניהם להיות ראויים לשני זה רק בשעת ההגולה, ולכן
 אמת אליבא דידיה דהטעם בהפסול של טריפה הוא משום דאין הגורל קובע אם
 טריפה אח"כ כשר, ולכן מדייק ללמדו משום יעמד חי. אבל הש"ס שלנו שלומד
 משום דאין הגורל קובע ע"כ צריכים לאמר דזה למ"ד דהגולה מעכבא דלמ"ד
 דהגולה לא מעכבא אין אומרים דאין הגורל קובע לשעיר המשתלח אלא בדבר
 יאוי לשם כדברי הש"ס יומא ס"ג ע"ב, וא"כ אפשר לאמר דהגמרא קאי אליבא
 דר"י. ולפי מה שבארתי דלר"י גם אם נטרפה אחר הגולה אף להטעם דפסול טריפה
 שום דאין הגורל קובע אם נטרפה אחר הגולה גם כן פסול, לכן לא מדייק הגמרא
 להביא הפסול משום יעמד חי כיון דאין נפק"מ לדינא. ולפי דברי א"ש ומתורץ ג"כ
 קרשיא מדוע מביא הגמרא טעם חדש ולא אומר הטעם שאמר גבי עגלה ערופה
 שום דכפרה כתיב בה כקדשים, כיון דזה קאי אליבא דרבי יהודה ורבי יהודה הלא
 באר דהכוונה של לכפר לא קאי על שעיר המשתלח רק על שעיר הפנימי כדברי
 הש"ס יומא ס"ה. אמרי דבי ר' ינאי עד מתי זקוק לעמוד חי עד שעת כפרת דמים של
 כרו וא"כ לא יכלה הגמרא לאמר טעם של כפרה כתיב בה כקדשים כיון דלכפר לא
 אי כלל על שעיר המשתלח רק על שעיר הפנימי.

ואני עומד כעת על דברי התוס' יומא מ' בד"ה ואזדו בזה דכתבו וי"ל דאיכא
 מימר הא דישפך הדם כשמת המשתלח לאו משום הגולה אלא משום דבעינן ולקח
 ת שני השעירים שיהיו ניקחין כאחת, הלא במשנה ר"פ שני שעירים ס"ב ע"א
 תא דאפילו אם לקח אחד היום והשני למחר ג"כ כשר.